

УДК 340.6

Андрій Регуш,*студент Інституту післядипломної освіти**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПОНЯТТЯ ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ З МЕТОЮ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ ЯК ЧАСТИНИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Стаття присвячена всебічному аналізу та наданню оцінки ситуації із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та прекурсорів в Україні та світі.

Ключові слова: наркотичні засоби, психотропні речовини, наркотик, латентність незаконного збуту наркотичних засобів, суспільна безпека.

Постановка проблеми. Нині Україна на пряму стикається із явищем, яке є глобальною загрозою для всього людства, – із наркозалежністю та наркографіком, який набув міжнародних рис та став по-справжньому міжнародним злочином. Боротьба із цим явищем – одне з найперших завдань нашої держави, яка нині має досить застарілу базу і визначає як поняття обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, так і засоби боротьби із цим явищем. Кримінальний кодекс України містить ст. 307, яка регулює заходи боротьби із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Однак зараз стає очевидним, що цих заходів замало та зазначена стаття потребує значного редагування з урахуванням загальносвітового досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основною базою для написання статті були дослідження таких учених, як: К.Л. Бугайчук, О.В. Ведмідський, С.С. Горькавий, Е.Ф. Компанієць, В.Р. Кравець, К.О. Крут, П.О. Лиска, О.В. Наден, М.І. Попович, Н.О. Прібиткова, О.О. Савченко.

Метою статті є всебічний аналіз та оцінка ситуації із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та прекурсорів в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» під виробництвом наркотичних засобів та (або) психотропних речовин слід мати на увазі будь-які дії, що пов'язані з регулярним, тобто серійним одержанням суб'єктом наркотичних засобів та (або) психотропних речовин із відповідних хімічних речовин та (або) рослин.

При цьому під виготовленням наркотичних засобів та/або психотропних речовин слід розуміти будь-які дії, включаючи рафінування та екстракцію, під час яких одержується відповідний результат у вигляді наркотичних засобів та/або відповідних психотропних речовин, а окрім цього, здійснюється перетворення тих або інших наркотичних засобів, а також психотропних речовин чи прекурсорів на повністю готові до вживання форми наркотичних засобів та/або психотропних речовин, а також на лікарські засоби, що містять такі речовини у собі [1, с. 317].

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26.04.2002 р. у редакції від 18.12.2009 р. слід вважати незаконним виготовленням прекурсорів певний процес одержання їх суб'єктом злочину з певної вихідної сировини, що здійснюється будь-яким чином, і одержуються у будь-якому вигляді (порошок, рідина, суміші тощо). Також незаконним виготовленням

прекурсорів буде приготування цих прекурсорів шляхом змішування суб'єктом злочину різноманітних хімічних препаратів чи під час хімічного синтезу (тобто хімічної реакції).

Таким чином, під незаконним придбанням наркотичних засобів та/або психотропних речовин чи їх аналогів або прекурсорів слід розуміти купівлю цих засобів, обмін їх на будь-які інші товари чи будь-які речі, одержання як оплати за будь-яку здійснену роботу чи певні послуги, а також як позики, безоплатного подарунка чи навіть сплати боргу. Незаконним придбанням також буде привласнення знайденого наркотика. Крім цього, під незаконним придбанням слід розуміти й збирання залишків тих чи інших нарковмісних рослин на відповідних поживних земельних ділянках після того, як охорону буде знято, а також на земельних ділянках окремих громадян, так само як і збирання цих дикорослих рослин та/або їх частин у степу чи на пустирях [2, с. 402].

Відповідно до законодавства під незаконним зберіганням наркотиків чи психотропних речовин слід розуміти всі умисні дії, що реальним чином пов'язані із фактичним та незаконним перебуванням відповідних наркотичних засобів та/або психотропних речовин чи їх аналогів або прекурсорів у реальному володінні суб'єкта злочину. Суб'єкт може тримати ці засоби при собі, а також у відомому йому приміщенні, таємній схованці чи в іншому місці. При цьому відповідальність суб'єкта за незаконне зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів буде наставати незалежно від того, як довго триває зберігання наркотиків.

Відповідно до законодавства незаконне перевезення будь-яких наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів має полягати в умисному переміщенні суб'єктом злочину цих речовин за допомогою будь-якого транспорту на території нашої країни, при чому це перевезення має здійснюватися із порушенням вказаних у Законі порядку і правил.

Перевезення зазначених наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів потрібно відмежовувати від перенесення цих речовин з одного місця їх перебування в інше, при цьому транспорт винною особою не використовується. Вищевказані дії зазвичай трактуються як зберігання зазначених засобів і речовин.

З точки зору закону незаконне пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів полягає у незаконному та протиправному переміщенні таких речовин у просторі, здійснюваному за допомогою відправлення поштою, транспорт-

ним багажем, використання кур'єра чи якимось інакше з одного місця країни до іншого [3].

Усі вказані вище дії для того, щоб охоплюватися складом ст. 307 КК України та бути частиною незаконного обігу наркотичних засобів, мають бути вчинені з метою збуту.

Законодавець розуміє під незаконним збутом наркотичних засобів, а також психотропних речовин чи їх аналогів та/або прекурсорів дуже різноманітні оплатні та навіть безоплатні форми й види реалізації наркотиків. Їх об'єднує те, що цей збут здійснюється всупереч чинним законам України. Він може проходити у вигляді продажу, дарування, відповідного обміну тощо. Трапляються також такі несподівані види збуту, як сплата боргу наркотичними речовинами, позика, введення суб'єктом злочину засобів або речовин ін'єкційним шляхом іншій особі за її добровільною згодою та ін. Однак обовільне введення наркотичних ін'єкцій та/або психотропної речовини або їх аналогу конкретними особами, що їх придбали, купивши за спільні кошти, складу збуту не утворюють [3].

Велика суспільна небезпека, яка є через значну латентність незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів виражається у тому, що така латентність значно зменшує міру достовірності будь-яких прогнозів стосовно поширення зазначеного виду злочинів. Крім цього, вона формує в суспільства та окремих його членів хибне уявлення стосовно фактичних обсягів та поширення наркозлочинності, спотворює в суспільній свідомості та в свідомості правоохоронців її рівень, структуру злочинних угруповань, що займаються наркотогівлею, її динаміку. Латентність також сприяє значному зростанню рівня організованої злочинності, а саме під її шкідливим впливом окремі члени суспільства обирають злочинний шлях. Вона, окрім іншого, сприяє поширенню в країні наркоманії. Саме завдяки латентності порушується найважливіший принцип невідворотності настання кримінальної відповідальності за наркозлочин. Латентність також сприяє процесам так званої самодетермінації, тобто відтворення наркозлочинності.

Частіше над усе збут наркотичних засобів та психотропних речовин відбувається в парках та паркових зонах, на території недобудованих об'єктів будівництва, де гарно проглядаються підходи, а також у місцях значного скупчення молоді (наприклад, на дискотеках, різноманітних нічних клубах, популярних кафе тощо).

Дуже тривожним явищем є проникнення так званих синтетичних наркотиків із виключно кримінального середовища до

місць, де провідну роль відіграє ігровий, а також видовищний бізнес, а окрім цього – до відповідних місць масового відпочинку та проведення дозвілля (таких як нічні клуби, різноманітні дискотеки). Окрім цього, наркотики, що завезені, як правило, контрабандним шляхом, нині постійно реалізуються на території студентських гуртожитків, у популярних нічних клубах, людних барах, навіть у певних видах казино, де переважно відвідувачами виступає молодь.

Збуваючи наркотики залежним від них особам, злочинці, які досить часто діють у складі групи, як правило, розподіляють окремі ролі. Наприклад, один суб'єкт злочину пропонує наркотик, другий пильнує за безпекою, а в третього суб'єкта злочину зберігається основна маса наркотиків. Дуже поширений нині й безконтактний спосіб збуту наркотиків. Для цього певна кількість наркотику тримається у таємній схованці, продавець називає її місце після отримання грошей.

Незаконний продаж тих або інших наркотиків дуже часто формує задля вимог безпеки довгі ланцюжки з посередників та безпосередніх поширювачів, при цьому вказані ланцюжки побудовані насамперед на засадах конспірації. Так, наприклад, із групи, що складається з чотирьох поширювачів наркотиків, перший може не знати третього, а другий – четвертого.

Перевезення наркотичних засобів до місця збуту здійснюється із використанням різноманітних засобів маскування, а також різними видами сучасного транспорту. Під час перевезення в злочинну діяльність досить часто втягується багато осіб: зокрема, машиністи та провідники поїздів, державні ревізори, водії різноманітного автотранспорту міського та міжміського сполучення, командири та члени екіпажів літаків, прості пасажери і таке інше. Суб'єкти злочину також часто пересилають наркотичні засоби за допомогою пошти, користуючись вигаданими іменами та зворотними адресами.

У сучасному світі поширюються все більш сучасні та витончені методи й засоби збуту наркотиків, що значно ускладнює викриття важливих ділків наркобізнесу. Зокрема, найчастіше купівля-продаж наркотиків організується тільки між перевіреними особами, які особисто знайомі. Крім цього, організуються довгі ланцюжки посередників, що стоять між безпосередніми споживачами наркотиків та головними постачальниками. Натепер дуже часто у таких злочинних угодах використовується новий «безконтактний» спосіб купівлі-продажу наркотиків: наркотики замовляють та оплачують за допомогою Інтернету та поширених зараз

систем електронних розрахунків і навіть електронних грошей.

Якщо здійснити аналіз певних кількісних та якісних показників, що характеризують обсяги злочинного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів загалом та окремо незаконного збуту організованими групами й організованими злочинними організаціями таких заборонених наркотичних засобів і відповідних психотропних речовин, то можна зробити такі висновки:

1) досліджувані злочини є високолатентними, а отже, їх виявлення напряму залежить від оперативної та ефективної діяльності вітчизняних правоохоронців, перш за все органів внутрішніх справ;

2) динаміка поширення злочинного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, яке здійснюється певними організованими групами та відповідними злочинними організаціями, загалом відображає падіння рівня поширення протягом останнього часу. Проте завжди слід враховувати, що реальний рівень поширення в Україні незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, який здійснюється організованими групами та відповідними злочинними організаціями, статистикою практично не відображається;

3) згадуване зменшення рівня цих злочинів, яке фіксується офіційною статистикою з 2012 року, з одного боку, викликане прийняттям абсолютно нового Кримінального процесуального кодексу України й відповідним реформуванням чинного оперативно-розшукового законодавства, а з іншого – фактичною неспроможністю швидкого та дієвого реагування на наркоторгілля правоохоронними органами навіть у нових умовах;

4) на підставі дослідження географії наркозлочинності було виявлено окремі регіони з найвищою її інтенсивністю: це Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Одеська, Харківська області та місто Київ. При цьому загальний показник наркозлочинності у центральних та західних регіонах України порівняно нижчий. Це, на наш погляд, може пояснюватися більш високим соціально-культурним рівнем мешканців цих регіонів (вищий освітній рівень, ревно слідування мешканцями регіонів традиційному способу та укладу життя, а також сільським звичаям, засвоєні з дитинства стереотипи порядної поведінки, що зумовлені релігійними, історичними тощо факторами), а також співвідношенням загальних часток міського й сільського населення у вказаних регіонах. Слід враховувати, що наркозлочини,

головним чином, здійснюються у містах та селищах міського типу, де порівняно вищий попит на наркотичні засоби;

5) здійснений аналіз кількісних та якісних показників незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими злочинними угрупованнями, сучасних тенденцій поширення таких злочинів, а також їх підвищена латентність надають усі підстави свідчити щодо зростання показників скоєння злочинів, передбачених ч. 3 ст. 307 КК України, у майбутньому. Цей висновок підтверджується й результатами опитування практичних працівників ОВС. Так, на питання «який, на вашу думку, у майбутньому буде стан незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами?» 51% респондентів з числа працівників оперативних підрозділів ОВС відповіли, що спостерігатиметься зростання кількості злочинів цього виду; 17% – кількість випадків скоєння цих злочинів скорочуватиметься; 32% – ситуація буде стабільною без різких коливань [4, с. 300–302].

Крім цього, слід зважати на військове становище на Сході України, що характеризується підвищеним рівнем стресовості, а водночас і не контрольованістю певних ділянок кордону з Росією. На підконтрольних бойовикам територіях безконтрольно можуть вирощуватися наркотичні засоби, які збуваються на території нашої держави.

Збут може характеризуватися за аналогією з цивільним правом укладанням по суті правочину з продажу, дарування, міни тощо. Способами ж оплати можуть бути готівка, інші речі, прирівняні за вартістю до суми предмета злочину. Можлива й оплата з розстрочкою платежу, так званий продаж у борг як із заставою, так і без неї. Тобто фактично до цих правовідносин застосовуються положення цивільного законодавства, але у зв'язку із тим, що предметом договору (правочину) виступають речі, що заборонені у вільному обігу, а така угода по суті є злочинною, застосовувати до неї цивільне законодавство неможливо [5, с. 189].

Щоразу суд виявляє, чи здійснювалися виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення та пересилання наркотичних засобів із метою збуту, чи ні. І якщо мету збуту не доведено відповідним чином, суд має право перекваліфікувати дії обвинуваченого на ст. 309 КК України.

Висновки

Для покращення боротьби із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних

речовин, їх аналогів та прекурсорів, слід, на нашу думку, внести такі зміни до чинного законодавства:

1) нині є два чинні закони стосовно обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, які практично відтворюють та дублюють положення один другого. Слід скасувати Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», оскільки більшість його положень міститься в інших нормативно-правових актах, а отже, він є яскравим прикладом надлишкового нормативно-правового регулювання. Певні його положення, які не містяться в інших нормативно-правових актах, увести до цих нормативно-правових актів;

2) у ст. 1 Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» пропонуємо визначення прекурсорів викласти таким чином: «Прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин (далі – прекурсори) – це речовини та їх похідні, які можуть використовуватися для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та/або аналогів зазначених наркотичних засобів і психотропних речовин»;

3) змінити визначення, надане у ст. 1 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними», виклавши його таким чином:

«Незаконний обіг наркотичних засобів – це: 1) діяння, пов'язані з культивуванням рослин, що містять наркотичні речовини та включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних рослин та прекурсорів, а також діяння, пов'язані із виготовленням та виробництвом наркотичних засобів та психотропних засобів із використанням зазначених рослин; 2) діяння, пов'язані із розробкою, виготовленням та виробництвом наркотичних засобів та психотропних засобів з інших видів речовин; 3) діяння, пов'язані із відпуском, придбанням, зберіганням, розподілом, торгівлею, використанням, переміщенням на території України та за її межі зазначених у пункті 1 та 2 цієї частини ст. 1 засобів і речовин, які здійснюються на порушення вимог закону, що регламентує обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів».

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 08.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради*. 1999. № 36. Ст. 317.

2. Одерій О.В. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів : дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Університет внутрішніх справ. Харків, 1997. 256 с.

3. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4. *Офіційний сайт Верховної Ради*

України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>.

4. Балабан І.М. Незаконний обіг наркотиків та боротьба з ним. *Європейські перспективи*. 2012. № 3. Ч. 3. С. 64–67.

5. Плахотнік М.В. Взаємозв'язки між тероризмом та організованою злочинністю у сучасних умовах. *Геополітика і екодинамика регіонів*. 2014. Т. 10. Вип. 2. С. 186–194.

Стаття посвячена всесторонньому аналізу і предоставленню оцінки ситуації з незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, збереженням, перевізкою, пересылкою з метою збуту наркотических засобів, психотропних речовин або їх аналогів і прекурсорів в Україні і світі.

Ключевые слова: наркотические засоби, психотропные речовини, наркотик, латентність незаконного збуту наркотических засобів, громадська небезпека.

The article is devoted to the comprehensive analysis and assessment of the situation with the illicit manufacture, manufacture, acquisition, storage, transportation, dispatch for sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues and precursors in Ukraine and in the world.

Key words: narcotic drugs, psychotropic substances, drugs, latent illicit drug sales, social danger.